

DOI: 10.17942/sted.969580

Geliş/Received : 10.07.2021
Kabul/ Accepted : 01.08.2022

Öz

Amaç: Araştırma annelerin emzirmeyi sonlandırma yöntemleri ve sonlandırma kararlarını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı tipteki araştırma, Konya'da iki Aile Sağlığı Merkezi'nde 268 anne ile yapılmıştır. Veriler anket formu kullanılarak yüz yüze toplanmıştır. Verilerin analizinde ki-kare, sayı, yüzde, ortanca, minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır.

Bulgular: Annelerin emzirme süresinin ortalama $17,39 \pm 7,24$ ay olduğu, %13,1'inin ilk altı ayda emzirmeyi sonlandığı ve %39,2'sinin geleneksel yöntemler kullandığı belirlenmiştir. Geleneksel yöntemlerle emzirmeyi sonlandırmada annelerin en sık memeye siyah boya sürme (%41,8), biberonla ek besin verme (%30,5) ve memeyi bant ile bantlama (%23,8) uygulamalarını kullandıkları belirlenmiştir. Katılımcıların (%86,2) ilk 15 gün içerisinde emzirmeyi sonlandırmada başarılı olduğu saptanmıştır. Uzun süre yaşanan yer, çocuğun yaşı ve emzirmeyi sonlandırmada zorlanma ile geleneksel yöntem kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Emzirmeyi sonlandırmaya karar vermelerinde bebeğin ek gıdalarla beslenmeye alışması (%50,0), iki yaşına gelmesi (%42,9) ve gece/gündüz çok sık emmesine bağlı annede yorgunluk oluşturmasının (%39,9) önemli olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Özellikle birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hemşirelerin emzirmeyi sonlandırma konusunda annelere bilgi ve eğitim vermeleri, destek ve danışmanlık yapmaları önerilmektedir.

Anahtar sözcükler: Anneler, Emzirme, Hemşirelik, Karar verme, Yöntemler

Abstract

Objective: The research was conducted to determine the methods of mothers to terminate breastfeeding and the factors affecting their decision to terminate.

Method: The descriptive study was conducted with 268 mothers in two Family Health Centers in Konya. Data were collected face to face using a questionnaire. Chi-square, number, percentage, median, minimum, maximum, mean and standard deviation values were used in the analysis of the data.

Results: It was determined that the average duration of breastfeeding of mothers was 17.39 ± 7.24 months, 13.1% of them stopped breastfeeding in the first six months and 39.2% of them used traditional methods. It was determined that mothers most frequently used black paint (41.8%), feeding with a bottle (30.5%) and taping the breast with tape (23.8%) to terminate breastfeeding with traditional methods. It was determined that the participants (86.2%) were successful in terminating breastfeeding within the first 15 days. It has been determined that there is a significant relationship between the place of residence for a long time, the age of the child, and the difficulty in terminating breastfeeding and the use of traditional methods. It was determined that the baby's getting used to feeding with complementary foods (50.0%), reaching the age of two (42.9%) and the mother's fatigue (39.9%) due to frequent breastfeeding during the day and night were important in deciding to terminate breastfeeding.

Conclusion: It is recommended that nurses working in primary health care services provide information, training, support and counseling to mothers about terminating breastfeeding.

Key words: Mothers, Breastfeeding, Nursing, Decision making, Methods

¹ Hemşire, Konya Şehir Hastanesi (0000-0002-9816-3689)

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü (0000-0002-3923-2197)

Giriş

Anne sütü doğumdan sonra ilk altı ay boyunca bebeğin temel gereksinimlerini tek başına karşılayan; sindirimi kolay, taze, temiz ve bebek için en kaliteli besindir (1). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) bebeklerin doğum sonrası altı aya kadar sadece anne sütü, sonrasında ise ek besinlerle birlikte en az 24 ay anne sütü ile beslenmesini tavsiye etmektedir (2,3). Bebek için en iyi beslenme şekli olan emzirmenin anne, bebek, aile ve toplum sağlığına yönelik önemli faydaları bulunmaktadır. Emzirme süresinin anne ve bebek/çocuk sağlığı üzerindeki olumlu etkileri bilinmesine rağmen emziren çocukların oranının çok düşük olduğu bilinmektedir (4). Gelişmekte olan ülkelerde altı aydan küçük bebeklerin %39'u sadece anne sütü alırken, az gelişmiş ülkelerde bu oran %20'lere kadar düşmektedir. Dünyada ilk altı ay sadece anne sütü ile besleme oranının %38 olduğu belirtilmektedir (2,3). Ülkemizde çocukların %98'i emzirilmekte, %41'i ilk altı ay yalnızca anne sütü ile beslenmekte, bir yıl boyunca emzirme oranı %66 iken ikinci yılda bu oran %34'e düşmektedir (5). Dünyada olduğu gibi ülkemizde de anne sütü ile beslenme oranlarının istenilen düzeylerde olmadığı emzirmenin erken dönemde ve uygun olmayan yöntemlerle sonlandırılarak hem anne hem bebek/çocuk sağlığının olumsuz etkilendiği belirtilmektedir (5).

Emzirmenin sonlandırılması anne ve bebek için zor verilen bir karar ancak kaçınılmaz bir aşamadır. Bu aşama bebek için anneden ilk ayrılma deneyimidir (6). Anneler genellikle emzirmeye iyi niyetlerle başlasalar da emzirme sürecinde zorluklarla karşılaşabilmekte, duygularının karışık olduğu bir zamanda sonlandırma kararı alabilmektedir (6,7). Bu nedenle annenin emzirmeyi sonlandırmaya karar vermesinde etkili olan faktörlerin bilinmesi, erken dönemde sonlandırmanın önüne geçilmesi, sonlandırma kararının doğru bir şekilde verilmesi, kullanılan yöntemin de anne ve bebek yönünden olumsuz etkiler içermemesi önemlidir (8).

Emzirmenin sonlandırılması; çocuk beslenmesinde ek gıdaların verilmesi ve emzirme ile ek gıdaların alınımının kademeli olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (9). Günümüzde emzirmeyi sonlandırma sürecinde adım adım azaltma, bir

anda sonlandırma ve geleneksel yöntemler kullanılmaktadır. Emzirmeyi adım adım azaltarak sonlandırma yöntemi; bebeğin günlük emme davranışından herhangi birine ilgisini kaybetmesi ile o emzirme öğününün atlanması, yerine bebeğin yaşına bağlı olarak biberon verilmesi ya da başka bir yiyecek sunulması şeklinde uygulanmaktadır.

Emzirmeyi bir anda sonlandırma yöntemi genellikle annenin kararına, bebeğin anne memesini reddine ya da emzirmeye engel bir durumun gelişmesine bağlı olarak emzirmenin aniden sonlandırılmasıdır. Geleneksel yöntemlerle sonlandırma ise en az bir yaş ve üzeri olan, farklı besinler de tüketmekte olan çocuklarda çoğunlukla anne memesinin tadı ya da görüntüsünün değiştirilerek çocuğu memeden vazgeçirmek, bebeği anneden ayırarak başka bir yere göndermek şeklinde olmaktadır (10). Yapılan çalışmalarda annelerin emzirmeyi sonlandırmak için biberonla ek besin verme, su ve meyve suyuyla oyalama, memeye salça sürme, saç koyma, siyah boya sürme, bebeği ayrı eve gönderme gibi geleneksel yöntemleri uyguladıkları bilinmektedir (9,10,11). Anneler geleneksel yöntemler kullanarak emzirmeyi hızlı bir şekilde sonlandırmayı düşünmektedir. Ancak anne ile bebek arasında önemli bir bağ olan emzirmenin bebeğin/çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal açıdan hazır olmadığı bir dönemde aniden sonlandırılması çocuğun cezalandırıldığı hissini yaşamasına, içine kapanmasına, saldırgan ve öfkeli davranışlar göstermesine neden olmaktadır. Çocukta gözlenen bu değişikliklere bağlı olarak da annelerde suçluluk ve yetersizlik hissi, memede ağrı, mastit gibi çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır. Anne-bebek ayrılığı açısından emzirmenin aşamalı ve doğal bir şekilde sonlandırılması ve annelerin hemşireler tarafından bu konuda desteklenmeleri önem kazanmaktadır (1).

Emzirmeyi sonlandırma kararı diğer beslenme davranışları gibi yaşamın birçok yönüne dayanmakta ve bu karar birçok faktörden etkilenmektedir. Emzirme kararı doğumdan önce verilmesine rağmen sonlandırma kararı zamansız ve plansız olabilmektedir (12). Yapılan çalışmalarda annelerin bu kritik kararı verme davranışlarında sosyodemografik, sağlık, hastalık, çevresel, kültürel ve çocuğa ilişkin özelliklerin

etkili olduğu gösterilmiştir (10,12-16).

Doğum öncesi dönemden başlanarak emzirmenin başlatılması, sürdürülmesi ve sonlandırılması aşamalarında rol alan hemşireler tarafından annelerin emzirmeye ilişkin motivasyon düzeylerini artırmaya yönelik planlanan eğitim ve danışmanlık hizmetleri ile başarılı bir emzirme süreci ve sonlandırma yaklaşımına yönlendirilmeleri sağlanmaktadır (17, 18). Yapılan danışmanlık ve eğitimler annelerin emzirme süresi, zamanı ve emzirmeyi sonlandırma konusunda uygun kararlar alabilmesini sağlamaktadır (9). Literatürde annelerin emzirmeyi sonlandırmaya karar vermelerini etkileyen faktörlerle, emzirmeyi sonlandırma sürelerinin ne kadar sürdüğü ve bu süreçte zorlanmalarıyla ilgili kapsamlı bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu çalışma iki-beş yaş arasında çocuğu olan annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde kullandıkları yöntemleri ve emzirmeyi sonlandırma kararlarını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma soruları

1. Annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde kullandıkları yöntemler nelerdir?
2. Annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde kullandıkları yöntemler sosyodemografik ve çocuğa ilişkin özelliklere göre değişmekte midir?
3. Annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecine karar vermelerini etkileyen faktörler nelerdir?

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Türü, Yapıldığı Yer ve Özellikleri:

Tanımlayıcı türde yapılan bu çalışma Konya merkez ilçesinde bulunan iki Aile Sağlığı Merkezi'nde (ASM) Mart-Haziran 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Her iki ASM de şehir merkezinde bulunmakta ve bu ASM'lere sosyoekonomik düzeyleri benzer bireyler başvurmaktadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; araştırmanın yapıldığı tarihlerde belirlenen ASM'lere başvuran, iki-beş yaş arasında çocuğu olan emzirmeyi sonlandırma deneyimi yaşamış anneler oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde iki-beş yaş arasında çocuğu olan, en az bir kez emzirmeyi sonlandırma deneyimi yaşayan, iletişim ve dil sorunu olmayan, çalışmaya katılmayı kabul

eden ve belirtilen tarihlerde ASM'lere başvuran anneler örnekleme oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan anneler gelişigüzel örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde "bir toplumdaki oranın belirli bir doğrulukla tahmininde" önerilen DSÖ'nün tablosu kullanılmıştır (Sample size to estimate P to within d absolute persente-age points with %90 confidence- örneklem tahmini ve olayın görülüş sıklığı dikkate alınarak) (19). Toplumda belli bir olayın görülüş sıklığına yönelik Gürarlan Baş ve ark.'nın (2018) çalışmasında annelerin %56,4'ünün emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem kullandığının belirlendiği oran kullanılmıştır (11). Tabloda bu oran dikkate alınarak, %95 güven aralığı, 0,05 yanılma payı ve %56,4 yaygınlıkla örnek büyüklüğü 268 olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Tekniği

Veri toplamada literatür doğrultusunda (1,8,9,10,11,20,21) araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket formu kullanılmıştır. Bu formda; annelerin sosyodemografik özellikleriyle, çocuğa ve emzirmeyi sonlandırma yöntemlerine ilişkin özellikler ve emzirmeyi sonlandırmaya karar vermeyi etkileyen faktörlere yönelik sorular yer almaktadır. Veriler ASM'lerde yüz yüze veri toplama tekniği ile yaklaşık 10 dakikada toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS Statistics 25.0 paket programında yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler; sayı, yüzde, ortanca, minimum-maksimum değer, ortalama ve standart sapma ile değerlendirilmiştir. Önemlilik testi olarak ki-kare testi kullanılmıştır. Sonuçlar $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak önemli kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Verilerin toplanabilmesi için Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 07.07.2020 tarih ve 2020/17 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan annelere araştırmaya yönelik bilgi verilmiştir.

Bulgular

Annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde kullandıkları yöntemleri ve emzirmeyi sonlandırma sürecine karar vermelerini etkileyen faktörleri

Tablo 1. Annelerin sosyodemografik, sağlık ve çocuklarının özelliklerine göre dağılımı (Konya, 2020).

Değişkenler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş (yıl)		
21-25	29	10,8
26-30	97	36,2
31-35	77	28,7
36-40	49	18,3
41-45	16	6,0
Ort±SD= 31,64 ± 5,19, Ortanca= 31, Min=21, Max=44		
Eğitim durumu		
İlkokul	41	15,3
Ortaokul	48	17,9
Lise	53	19,8
Lisans/lisansüstü	126	47,0
Çalışma durumu		
Çalışıyor	86	32,1
Çalışmıyor	182	67,9
Aile Tipi		
Çekirdek aile	230	85,8
Geniş aile	38	14,2
En uzun yaşanılan yer		
Köy	30	11,2
İlçe	52	19,4
İl	186	69,4
Kendi beyanına göre gelir düzeyi		
Kötü	7	2,6
Orta	168	62,7
İyi	93	34,7
Çocuk sayısı		
1	82	30,6
2	123	45,9
3 ve üzeri	63	23,5
Ort±SD= 1,92±0,73, Ortanca=2, Min=1, Max=3		
Çocuğun doğum şekli		
Vajinal doğum	118	44,0
Sezaryen doğum	150	56,0
Çocuğun gebelik haftası		
Preterm (37. haftadan önce)	26	9,7
Term (37. hafta ve sonrası)	242	90,3
Emzirme süresi (ay)		
0-6 ay	33	12,3
7-12 ay	33	12,3
13-18 ay	72	26,9
19-24 ay	102	38,1
25 ay ve üzeri	28	10,4
Ort±SD= 17,39±7,24, Ortanca= 18, Min=2, Max=36		
Ek gıdaya başlama zamanı		
6. aydan önce	58	21,6
6. ayda	98	36,6
6. aydan sonra	112	41,8
Annelerin ideal emzirme süresi ile ilgili düşüncesi		
6 ay	18	6,7
12 ay	28	10,5
24 ay	222	82,8
Toplam	268	100,0

*Ort±SD= Ortalama±Standart Sapma, Min= Minimum, Max= Maksimum

Tablo 2. Annelerin emzirmeyi sonlandırma yöntemleri ve emzirmeyi sonlandırma sürecine ilişkin bazı özelliklerinin dağılımı (Konya, 2020)

Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Emzirmeyi sonlandırma yöntemleri (n=268)		
Adım adım azaltarak	90	33,6
Bir anda	73	27,2
Geleneksel yöntemler	105	39,2
Geleneksel yöntemler (n=105)*		
Memeye siyah boya sürmek	43	41,0
Biberonla ek besin vermek	32	30,5
Memeyi bant ile bantlamak	25	23,8
Su ve meyve suları ile oyalamak	23	21,9
Memeye salça sürmek	20	19,0
Memeye biber sürmek	17	16,1
Memeye saç koyma ve sakız yapıştırma	12	11,4
Çocuktan ayrı yatmak	12	11,4
Memeye vazelin sürmek	5	4,8
Memeye sirke ve kolonya sürme	5	4,8
Memeye ruj sürmek	4	3,8
Memeye bal ve tuz sürmek	3	2,9
Memeye katran sürme	3	2,9
Çocuğu başka eve göndermek	3	2,9
Emzirme sonlandırıldığında çocuğun yaşı		
0-6 ay	35	13,1
7-12 ay	36	13,4
13-18 ay	72	26,9
19-24 ay	102	38,1
25 ay ve üzeri	23	8,6
Emzirmeyi sonlandırmayı başarma süresi		
1-15 gün	231	86,2
16-30 gün	29	10,8
31 gün ve üzeri	8	3,0
Emzirmeyi sonlandırmada zorlanma durumu		
Evet	102	38,1
Hayır	166	61,9
Emzirmeyi sonlandırma sürecinde bilgi/eğitim alma durumu		
Evet	189	70,5
Hayır	79	29,5
Bilgi ve eğitim kaynakları*		
Anne/kayınvalide	102	38,1
Bilgisayar/internet	79	29,5
Sağlık çalışanları	70	26,1
Komşu/arkadaş	49	18,3
Akrabalar	41	15,3
Kitap/dergi	40	14,9
Televizyon/gazete	13	4,9

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

belirlemek amacıyla yapılan çalışmada elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan annelerin %36,2'si 26-30 yaş grubunda ve yaş ortalaması 31,64±5,19 yıldır. Katılımcıların %47,0'inin eğitim düzeyi lisans/lisansüstü, %85,8'inin çekirdek aile yapısına sahip olduğu, kendi beyanlarına göre %62,7'sinin gelir düzeyinin orta olduğu, %69,4'ünün en uzun ilde yaşadığı ve %67,9'unun herhangi bir gelir getiren işte çalışmadığı belirlenmiştir. Annelerin %45,9'unun iki çocuğa sahip olduğu, %56,0'ının sezaryen doğum yaptığı ve %90,3'ünün 37. gebelik haftasından sonra doğum yaptığı saptanmıştır. Annelerin bebeklerini ortalama 17,39±7,24 ay emzirdiği belirlenmiştir. Kadınların %21,6'sı çocuğuna ek gıda vermeye altıncı aydan önce, %36,6'sı tam altıncı ayda başlamışken %41,8'i de altıncı aydan sonra başlamıştır. Annelerin %82,8'i ideal emzirme süresinin 24 ay olması gerektiğini belirtmiştir (Tablo 1).

Araştırma kapsamındaki annelerin %33,6'sının adım adım azaltarak, %27,2'sinin bir anda ve %39,2'sinin geleneksel yöntemler ile emzirmeyi sonlandırdıkları belirlenmiştir. Annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde en sık kullandıkları geleneksel yöntemler

incelendiğinde sırasıyla %41,0'ünün memeye siyah boya sürme, %30,5'inin biberonla ek besin verme ve %23,8'inin memeyi bant ile bantlama uygulamalarını kullandığı saptanmıştır. Katılımcıların çocuklarını emzirme süresi ortalaması 17,39±7,24 ay olup %13,1'i ilk altı ayda, %78,4'ü 7-24. aylar arasında, %8,6'sı 25. ay ve sonrasında emzirmeyi sonlandırmıştır. Annelerin %86,2'si emzirmeyi sonlandırmaya başlama ve bitirme sürelerinin 1-15 gün arasında olduğunu belirtmiştir. Kadınların %38,1'i emzirmeyi sonlandırırken zorlandığını ve %70,5'i emzirmeyi sonlandırma süreci hakkında bilgi aldığını ifade etmiştir. Annelerin emzirmeyi sonlandırma süreci ile ilgili bilgi ve eğitim kaynaklarının en fazla anne/kayınvalide (%38,1), bilgisayar/internet (%29,5) ve sağlık çalışanı (%26,1) aracılığıyla olduğu saptanmıştır (Tablo 2).

Araştırmada annelerin en uzun yaşadıkları yer, emzirmeyi sonlandırdığında çocuğun yaşı ve emzirmeyi sonlandırmada zorlanma durumu ile emzirmeyi sonlandırma sürecinde kullandıkları yöntemler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır (p<0,05). Uzun süredir ilde yaşayan annelerin emzirmeyi sonlandırırken daha fazla geleneksel yöntem (%41,9) kullandığı, emzirmenin sonlandırıldığı andaki çocuğun yaşı

Tablo 3. Annelerin emzirmeyi sonlandırmada kullandıkları yöntemlerin bazı özelliklerine göre dağılımı (Konya, 2020).

Özellikler (n=268)	Adım adım sonlandırma yöntemi (n/%)	Bir anda sonlandırma yöntemi (n/%)	Geleneksel yöntem (n/%)	Önemlilik testi (n/%)
Yaş (yıl)				
21-32*	64(38,1)	42(25,0)	62(36,9)	X ² =4,154
33-44	26(26,0)	31(31,0)	43(43,0)	p=0,125
Eğitim durumu				
İlkokul	12(29,3)	16(39,0)	13(31,7)	
Ortaokul	15(31,3)	10(20,8)	23(47,9)	X ² =7,578
Lise	15(28,3)	18(34,0)	20(37,7)	p=0,271
Lisans/lisansüstü	48(38,1)	29(23,0)	49(38,9)	
Çalışma durumu				
Çalışıyor	26(30,2)	25(29,1)	35(40,7)	X ² =0,653
Çalışmıyor	64(35,2)	48(26,4)	70(38,5)	p=0,721
Aile tipi				
Çekirdek aile	80(34,8)	61(26,5)	89(38,7)	X ² =1,099
Geniş aile	10(26,3)	12(31,6)	16(42,1)	p=0,577
En uzun yaşanılan yer				
Köy	11(36,7)	13(43,3)	6(20,0)	X ² =13,205
İlçe	24(46,2)	7(13,5)	21(40,4)	p=0,010
İl	55(29,6)	53(28,5)	78(41,9)	

Kendi beyanına göre gelir düzeyi				
Kötü-Orta	55(31,4)	52(29,7)	68(38,9)	X ² =1,844
İyi	35(37,6)	21(22,6)	37(39,8)	p=0,398
Çocuk sayısı				
1	33(40,2)	21(25,6)	28(34,1)	X ² =5,060
2	35(28,5)	39(31,7)	49(39,8)	p=0,281
3 ve üzeri	22(34,9)	13(20,6)	28(44,4)	
Ek gıdaya başlama zamanı				
6. aydan önce	21(36,2)	15(25,9)	22(37,9)	X ² =0,393
6. ayda	32(32,7)	26(26,5)	40(40,8)	p=0,983
6. aydan sonra	37(33,0)	32(28,6)	43(38,4)	
Emzirme sonlandırıldığında çocuğun yaşı (emzirme süresi)				
0-6 ay	7(21,2)	21(63,6)	5(15,2)	
7-12 ay	14(42,4)	11(33,3)	8(24,2)	X ² =37,056
13-18 ay	30(41,7)	16(22,2)	26(36,1)	p<0,001
19-24 ay	33(32,4)	18(17,6)	51(50,0)	
25 ay ve üzeri	6(21,4)	7(25,0)	15(53,6)	
Emzirmeyi sonlandırmada zorlanma durumu				
Evet	29(28,4)	17(16,7)	56(54,9)	X ² =18,449
Hayır	61(36,7)	56(33,7)	49(29,5)	p<0,001
*Yaş ortalaması temel alınarak, "ortalama ve altı", "ortalamanın üstü" şeklinde gruplandırılmıştır.				

Tablo 4. Annelerin emzirmeyi sonlandırmaya karar vermelerini etkileyen faktörlerinin dağılımı (Konya, 2020)	
Etkileyen Faktörler (n=268)	Evet (n/%)
Bebeğin ek gıdalarla beslenmeye alışması (kendi kendine beslenmesi)	134(50,0)
Bebeğin 2 yaşına gelmesi	115(42,9)
Bebeğin gece/gündüz çok sık emmesi ve annede yorgunluk oluşturması	107(39,9)
Sütünün yetersiz olduğu düşüncesi	94(35,1)
Bebeğin bağımsızlığını kazanmasını istemek	93(34,7)
Bebeğin biberonla süt içmeye emzik emmeye başlaması	60(22,4)
Bebeğin eskisi kadar emmek istememesi	57(21,3)
Annenin kilo isteğiyle beslenme değişikliği yapmak istemesi	49(18,3)
Bebeğin memeyi reddetmesi	45(16,8)
Annenin sosyal yaşantısında daha özgür olmak istemesi	43(16,0)
Sağlık personeli önerisi	36(13,4)
Çalışıyor olmak	36(13,4)
Diğer çocuklarının emzirme süresi ile eşit olmasını istemek	31(11,6)
Herhangi bir hastalık gelişmesi ya da ilaç kullanılması	28(10,4)
Annenin yeniden hamile (gebe) olması	28(10,4)
Annenin cinsel yaşamını olumsuz etkilemesi	19(7,1)
Emzirmeyi sonlandırma ile ilgili akraba ve çevre baskısı	15(5,6)
* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.	

artıkça geleneksel yöntem kullanımının arttığı ve geleneksel yöntem kullananların emzirmeyi sonlandırmada daha çok zorlandığı (%54,9) belirlenmiştir.

Annenin yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, aile tipi, gelir düzeyi, çocuk sayısı, çocuğun doğum şekli, çocuğun gebelik haftası, ek gıdaya başlama zamanı ve annelerin çocuklarının ideal emzirme süresi ile ilgili ifadesi ile annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde kullandıkları yöntemler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (Tablo 3). ($p>0,05$)

Araştırmacı tarafından annelere yöneltilen sorular doğrultusunda annelerin emzirmeyi sonlandırmaya karar verme nedenlerinde en fazla bebeğin ek gıdalarla beslenmeye alışması (%50,0), bebeğin iki yaşına gelmesi (%42,9), bebeğin gece/gündüz çok sık emmesine bağlı annede yorgunluk oluşturması (%39,9) ve annenin sütünün yetersiz olduğu düşüncesi (%35,1) etkili olurken en az emzirmeyi sonlandırma ile ilgili akraba ve çevre baskısının (%5,6) etkili olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Tartışma

Annelerin emzirme süresinin ortalama $17,39 \pm 7,24$ ay olduğu bu araştırmada, bebekleri için ideal emzirme süresi hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarına (%82,8) rağmen annelerin %13,1'inin bebekleri altı aydan küçükken emzirmeyi sonlandığı saptanmıştır. Yapılan iki çalışmada annelerin %9,4 ve %22,1'inin ilk altı ay içinde emzirmeyi sonlandığı saptanmıştır (1,10). Türkiye'de ortalama emzirme süresinin 16,7 ay olduğu belirlenmiştir (10). Çalışma bulgularımız literatür ile benzer görünmektedir.

Araştırmamızda annelerin %39,2'sinin geleneksel yöntemleri kullandıkları ve eğitim durumu yüksek, çalışan, uzun süredir ilde yaşayan ve birden fazla çocuğu olan annelerin çoğunluğunun geleneksel yöntemleri tercih ettikleri görülmektedir. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde annelerin %16,3 ile %71,2 arasında farklı oranlarda emzirmeyi sonlandırırken geleneksel yöntemleri kullandıkları belirtilmiştir (1,9,10,11). Araştırmaya katılan annelerin %38,1'inin yöntemleri kullanırken zorlandığı ve en fazla geleneksel yöntemleri (%54,9) kullanırken zorlandıkları belirlenmiştir. Ayrıca annelerin %86,2'sinin ilk 15 günde emzirmeyi sonlandırmayı başardığı

saptanmıştır. Literatürde araştırmamızın bu bulgusuyla eşleşen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Araştırmamızda annelerin %8,6'sının bebeğini iki yaşından fazla emzirdiği, iki yaşından fazla bebeğini emziren annelerin %53,6'sının emzirmeyi sonlandırırken geleneksel yöntemler kullandığı ve geleneksel yöntem kullanan annelerin %56,0'ının zorlandığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularımıza benzer şekilde Abu Hamad ve Sammour'un (2013) çalışmasında özellikle iki yaşına kadar emziren annelerin daha çok zorlandığı ve geleneksel yöntemlere daha sık başvurduğu belirtilmektedir (9). Gök Uğur ve ark.'nın (2018) çalışmasında da annelerin %41,3'ünün bebeğini iki yaşına kadar emzirdiği ve iki yaşına kadar bebeğini emziren annelerin %25,5'inin geleneksel yöntem kullandığı ve %63,8'sinin geleneksel yöntemleri kullanırken zorlandığı belirlenmiştir (21).

Araştırmamızda annelerin bebeklerinde emzirmeyi sonlandırırken en sık memeye siyah boya sürme, biberonla ek besin verme, memeyi bant ile bantlama, su ve meyve suları ile oyalama ve memeye salça sürme gibi memenin görünümü ve tadını değiştiren, bebeğin memeye erişimini zorlaştıran geleneksel yöntemleri kullandıkları belirlenmiştir. Literatürdeki çalışmalarda benzer yöntemlerin kullanıldığı (8,9,10,11,21), bunlara ek olarak; gece boyunca çocuğun uyuması için antihistaminik ilaç vermek, memeye süpürge sapı koymak, memeyi nane ile sarmak, memeye pamuk ve bandaj uygulamak, meme üzerine aloe vera, kahve, oje, kil ve is sürmek gibi geleneksel yöntemleri kullandıkları saptanmıştır (9,10,11). Araştırmamızla benzer şekilde yapılan bir çalışmada annelerin %25,2'sinin, başka bir çalışmada annelerin %44,4'ünün geleneksel yöntemler içerisinde en fazla biberonla ek besin vermeyi kullandıkları belirlenmiştir (8,10). Hem çalışma sonucumuz hem de bu konuda yapılan diğer çalışmaların sonuçları değerlendirildiğinde emzirmenin sonlandırmasında biberon kullanımının yaygın olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda annelerin emzirmeyi sonlandırmaya karar verme nedenleri incelendiğinde en fazla bebeğin ek gıdalarla beslenmeye alışması (%50,0), bebeğin iki yaşına gelmesi (%42,9), bebeğin gece/gündüz çok sık emmesine bağlı annede yorgunluk oluşturması (%39,9) ve annenin sütünün yetersiz olduğu

düşüncesi (% 35,1) etkili olmuştur. Araştırmalar sütünün yetersiz olduğunu düşünen ve bu nedenle erken dönemde ek gıda veren annelerin oldukça fazla olduğunu göstermektedir (1,10,11). Annelerin emzirme döneminde bebeğin ağlaması, huzursuz olması durumunda bebeklerinin doymadığını ve sütlerinin yetersiz olduğunu düşünmelerinin ek gıdalara ve formül mamalara erken dönemde başlanması ve emzirmenin ilk altı ayda sonlandırılmasının en yaygın nedeni olduğu görülmektedir (12,22). Araştırmamızda annelerin % 21,6'sının ek gıda vermeye altıncı aydan önce başladıkları görülürken İnanç'ın (2013) yaptığı çalışmada annelerin % 30,9'unun ilk altı ayda anne sütü ile beraber ek gıda verdiği belirlenmiştir (23). Ülkemizde ilk altı ay yalnızca anne sütü ile besleme oranlarının düşük olması (% 41,0) ve ilk altı ayda anne sütünün yanında ek gıda ile beslenme oranının (% 12,0) artmasının önemli bir sorun olduğu düşünülmektedir (5). Ek gıdaya geçiş döneminde annelerin hemşireler tarafından bebeklerini emzirmeye devam etmeleri için teşvik edilmesi ve desteklenmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda annelerin % 10,4'ü tekrar gebe kalmasını çocuğunda emzirmeyi sonlandırma nedeni olarak göstermektedir. Dinç ve ark.'nın (2015) çalışmasında da bu oranın % 4,0 olduğu belirlenmiştir (10). Araştırmamızda elde edilen ilginç sonuçlardan birisi de annelerin % 7,1'inin cinsel yaşamının olumsuz etkilenmesinin emzirmeyi sonlandırmada etkili olduğunu belirtmesidir. Bu faktöre ilişkin bulguya literatürde rastlanmamıştır. Bu durum annelerin doğum sonrası aile planlaması konusunda bilgi ve eğitime ihtiyacı olduklarını göstermektedir.

Araştırmamızda annelerin % 70,5'i emzirmeyi sonlandırma konusunda bilgi ve eğitim almıştır. Bilgi ve eğitim alınan kaynaklar en fazla anne/kayınvalide (% 38,1), bilgisayar/internet (% 29,5) ve sağlık çalışanı (% 26,1) olmuştur. Alsaç ve Polat'ın (2018) çalışmasında ise annelerin emzirmeyi sonlandırma, etkili emzirme ve anne sütü hakkında yeterli bilgi almadıkları (% 62,3) ayrıca emzirmeyi sonlandırma süreci ile annelerin çoğunun (% 65,5) yalnız baş ettikleri belirlenmiştir (1). Bulgular, sağlık kuruluşlarında anne sütü ve emzirme eğitimlerinin yanında emzirmenin sonlandırılmasına ilişkin eğitim programlarına daha fazla yer verilmesi gerektiğini

düşündürmektedir. Emzirme sürecinin başarısı, annelerin anne sütü ve emzirmenin çocuklarının gelişimindeki önemine ilişkin yeterli bilgi ve desteği alıp almamasına bağlıdır (11). Onbaşı ve ark.'nın (2011) çalışmasında anne sütü ve emzirme konusunda sağlık personelleri tarafından eğitim verilen grupta eğitim almayan gruba göre ilk altı ay anne sütü verme oranının (% 67,8) daha yüksek olduğu ve emzirme davranışının olumlu etkilendiği belirlenmiştir. Bu çalışma doğum öncesi dönemde ve emzirme döneminde annelerin emzirmeye teşvik edilmesi ve desteklenmesinin emzirmenin erken dönemde sonlandırılmasını önleyeceğini göstermektedir (24). Bu doğrultuda özellikle birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hemşirelerin anneleri emzirmeyi sonlandırırken kullanılan yöntemlerin belirlenmesi, anne-bebek sağlığına yönelik olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi ve bu dönemde doğru kararlar alınmasının sağlanması konusunda desteklemeleri, danışmanlık yapmaları ve eğitim vermeleri en önemli rolleri içerisinde yer almaktadır (9,10,11).

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma sonuçlarının sadece çalışma yapılan ildeki iki ASM'de küçük bir grupta ayaktan tedavi hizmeti alan, iki-beş yaş arasında çocuğu olup emzirmeyi sonlandırma deneyimi yaşamış anneler ile sınırlı olması ve tüm topluma genellenememesi araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilmiştir. Verilerin güvenilirliği katılımcıların verdiği bilgiler ile sınırlıdır.

Sonuç

Annelerin emzirmeyi sonlandırma döneminde kullandıkları yöntemleri ve sonlandırmaya karar vermelerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yaptığımız çalışmanın sonuçlarına göre annelerin emzirmeyi sonlandırmaya ilişkin bilgilerinin yeterli olmasına karşın bebek iki yaşına gelmeden emzirmeyi sonlandırmanın yaygın olduğu belirlenmiştir. Annelerin çoğunluğunun geleneksel yöntemler kullanarak emzirmeyi sonlandırdıkları ve ilk 15 gün içerisinde emzirmeyi sonlandırmada başarılı olduğu belirlenmiştir. Uzun süredir ilde yaşayan annelerin emzirmeyi sonlandırırken daha fazla geleneksel yöntem kullandığı, çocuğun yaşı arttıkça emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem kullanımının arttığı ve geleneksel yöntem kullananların bu süreçte daha çok zorlandığı saptanmıştır. Annelerin emzirmeyi sonlandırmaya karar

vermelerinde ise en fazla bebeğin ek gıdalarla beslenmeye alışması, bebeğin iki yaşına gelmesi, bebeğin gece/gündüz çok sık emmesine bağlı annede yorgunluk oluşturması ve annenin sütünün yetersiz olduğu düşüncesinin etkili olduğu belirlenmiştir.

Emzirmenin sonlandırılma sürecinin hem bebek hem anne yönünden sağlıklı atlatılabilmesi için toplumda kullanılan yöntemlerin bilinmesi, yarar ve zararları bakımından değerlendirilmesi ve doğru kararların alınmasının sağlanması önemlidir. Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hemşirelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde annelere gerekli destek, danışmanlık ve eğitim planlamaları önerilmektedir. Gelecek çalışmalarda hem annelerin hem de bebeklerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde yaşadığı güçlükler ve gösterilen tepkilerin nitel araştırmalarla incelenmesi önerilmektedir.

Teşekkür

Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden tüm annelere teşekkür ederiz.

İletişim: Uzm. Hemşire Ümmühan Altunel
E-Posta: ummuhanaltunel1996@gmail.com

Kaynaklar

1. Alsaç SY, Polat S. Annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecine ilişkin bilgi ve uygulamaları, Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi 2018;26(1):11-20.
2. WHO. Breastfeeding. 2016. Accessed May 7, 2021, at www.who.int/topics/breastfeeding/en
3. UNICEF. From the first hour of life making the case for improved infant and young child feeding everywhere. Accessed May 2, 2021, at <https://www.unicef.org/press-releases/who-unicef-issue-new-guidance-promote-breastfeeding-globally>
4. Victora C, Bahl R, Barros AJ, França GV, Horton S, Krasevec J, Murch S, Sankar MJ, Walker N, Rollins N, The Lancet Breastfeeding Series Group. Breastfeeding in the 21st century: epidemiology, mechanisms, lifelong effect. *The Lancet* 2016; 387:475-90.
5. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK 2019, Ankara, Türkiye.
6. Cuniff A, Spatz D. Mothers' weaning practices when infants breastfeed for more than one year. *MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing* 2017;42(2):88-94.
7. Wight NE. Management of common breastfeeding issues. *Pediatric Clinics Journal* 2001;48(2):321-44.
8. Yıldız İ, Gölbaşı Z. Sivas ilinde annelerin emzirmeyi sonlandırmak için kullanılan geleneksel yöntemleri bilme ve kullanma durumlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 2019;6(1):20-7.
9. Abu Hamad BA, Sammour HK. Weaning practices of mothers attending United Nations Relief and Works Agency health centres in the Gaza Governorates. *Journal of Advanced Nursing* 2013;69(4):773-81.
10. Dinç A, Dombaz İ, Dinç D. 6-18 ay arası bebeği olan annelerin emzirme ve anne sütüne ilişkin geleneksel uygulamaları. *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015;4(3):125-30.
11. Gürarlan Baş N, Karatay G, Arıkan D. Weaning practices of mothers in eastern Turkey. *Jornal de pediatria* 2018;94(5):498-503.
12. Nuzrina R, Roshita A, Basuki DN. Factors affecting breastfeeding intention and its continuation among urban mothers in West Jakarta: a follow-up qualitative study using critical point contact for breastfeeding. *Asia Pacific journal of clinical nutrition* 2016;25(1):51-43.
13. Egata G, Berhane Y, Worku A. Predictors of non-exclusive breastfeeding at 6 months among rural mothers in east Ethiopia: a community-based analytical cross-sectional study. *International breastfeeding journal* 2013;8(1):1-8.
14. Kondolot M, Songül Yalçın S, Yurdakök K. Sadece anne sütü alım durumuna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2009;52(3):122-127.
15. Ünsür E, Gündoğan B, Ünsür M, Okan F. Emziren annelerin emzirme ile ilgili bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. *Euras J Fam Med* 2014;3(1):33-40.
16. Yang Q, Wen SW, Dubois L, Chen Y, Walker MC, Krewski D. Determinants of breast-feeding and weaning in Alberta, Canada. *Journal of Obstetrics Gynaecology Canada* 2004;26(11):975-81.
17. Kleinman R. *Pediatric nutrition handbook* American Academy of Pediatrics. Committee on Nutrition. Ed. Elk Grove Village, IL: American Academy of Pediatrics 2009.
18. Şahin BM. Emzirmenin sürdürülmesi ve başarısında anahtar faktör: Öz-belirleme kuramına dayalı emzirme motivasyonu. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2017;27(4):291-295.
19. Lwanga SK, Lemeshow S, Organization WH. *Sample size determination in health studies: a practical manual*, World Health Organization 1991.
20. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H, Targan Ş, Hassoy H. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2005;48(3):226-33.
21. Gök Uğur H, Şahin A, Aydın D, Kabadaş E. Annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası* 2018;71(3):217-23.
22. Tracz J, Gajewska D. Polonyalı kadınlar arasında emzirme süresini etkileyen faktörler. *Anne ve Çocuk Dergisi* 2020;24(1):39-46.
23. İnanç BB. 15-49 yaş arası annelerin anne sütü ile ilgili uygulamaları ve etki eden faktörler. *Türk Aile Hekimliği Dergisi* 2013;17:51-55.
24. Onbasi Ş, Duran R, Aladağ Çiftçidemir N, Vatansever U, Acunas B, Sut N. The effect of prenatal breast-milk and breast-feeding training given to expectant mothers on the behaviour of breast-feeding. *Turkish Archives of Pediatrics* 2011;46:74-78.